

Тетяна Горицвіт

ПРО ЩО СПОНУКАЛИ ЗАДУМАТИСЯ «РОЗДУМИ»

Міркування після перегляду виставки Андрія Сербутовського в Полтавському художньому музеї (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка

Короткі біографічні відомості про митця

Андрій Андрійович Сербутовський (1923–2006) – один із визначних полтавських художників другої половини ХХ століття, член Національної спілки художників України, заслужений художник України.

Народився він 18 серпня 1923 року в місті Полтаві. Під час Великої Вітчизняної війни воював на фронті, був нагороджений орденом Червоної зірки та медалями. Повернувшись до рідного міста, за покликом серця узявся за пензлі й фарби – щоб творити красу у зболеному і стражденному повоєнному світі. Андрій Сербутовський не отримав професійної мистецької освіти – жорсткою перешкодою його вступу до художнього інституту став, імовірно, той факт, що він походив з родини «ворога народу». Однак, навчаючись основ малярської грамоти в полтавських художників М. Волкова, В. Шаховцова, Б. Щербини й наполегливо та невтомно працюючи, Андрій Сербутовський досягнув високих мистецьких вершин. Своїми роботами майстер здобув широке суспільне визнання. Андрій Андрійович стояв біля витоків Полтавської організації Спілки художників України, певний час очолював правління цієї організації, зробивши значний внесок у становлення Спілки як організаційно-творчого центру образотворчого мистецтва в краї.

А. Сербутовський працював у жанрах портрета, натюрморту, тематичної картини, пейзажу. Його талант художника найяскравіше виявився саме в мистецтві пейзажу. Живописні полотна митця розкривають красу полтавської землі. Багато з них були створені під враженнями від споглядання природи в селах Балаклії Великобагачанського району й Деревки Котелевського району.

З 1947 року роботи А. Сербутовського експонувалися в Полтаві, відтак – у Києві та Харкові, Москві, ряді зарубіжних країн (Японії, Болгарії, Польщі, Німеччині, США). Картина «Гуси» (1960) стала етапною у творчості художника: вона була виставлена на республіканській і всесоюзній художніх виставках і зробила ім'я свого автора відомим далеко за межами Полтавщини. 2004 року за живописні твори «Подруги (Солдатські вдови)» і «Хліба половинють» А. Сербутовський був нагороджений обласною щорічною премією імені Панаса Мирного.

Картини митця зберігаються в музеях Полтави, Запоріжжя, Лебедина, а також Лубен та інших населених пунктів Полтавщини. 2012 року полтавське видавництво «АСМІ» випустило монографію О. А. Білоуська й О. М. Петренка про Андрія Сербутовського¹.

Картини митця зберігаються в музеях Полтави, Запоріжжя, Лебедина, а також Лубен та інших населених пунктів Полтавщини. 2012 року полтавське видавництво «АСМІ» випустило монографію О. А. Білоуська й О. М. Петренка про Андрія Сербутовського¹.

«Тримаєш зв'язок?» – «Тримаю!»

Можливість ознайомитися одночасно із значною частиною доробку художника завжди є надзвичайно цінною. Нагода споглянути роботи різних років Андрія Андрійовича Сербутовського видалася в Полтаві у грудні 2018-го – лютому 2019 року, коли Художнім музеєм (Галереєю мистецтв) імені Миколи Ярошенка було представлено виставку «Андрій Сербутовський. Роздуми», присвячену 95-й річниці з дня народження митця.

За картинами Андрія Сербутовського різних років

Ця експозиція дозволила побачити унікальну, напрочуд внутрішньо злагоджену цілісність творчої спадщини Андрія Сербутовського. Різноманітні за тематикою та сюжетами, різні за композиційними й кольоровими рішеннями, відмінні за ракурсами й

¹ Авторка висловлює глибоку вдячність видавництву «АСМІ» й особисто О. М. Петренку за надану можливість опублікувати фотографію А. Сербутовського й репродукції його картин.

розмірами картини Сербутовського налагодили між собою значущі смислові зв'язки і свідомо їх підтримують. Завдяки цим зв'язкам роботи митця у своїй сукупності становлять навдивовижу завершену картину світобудови. Оглянувши виставку, отримуєш враження, що Андрій Андрійович мав чітке уявлення про світ, як цей світ є явленим людині і як він проявляється у своїх прихованих основах, – уявлення, розроблене до найменших деталей, внутрішньо несуперечливе й високо функціональне.

Можливо, саме так і було: Андрій Сербутовський поступово опановував мистецтво живопису, витративши роки копіткої праці, щоб досягнути малярської майстерності в зображенні світу, а от переконання про те, яким світ є, сформувалися в митця рано, і він послідовно дотримувався своїх поглядів протягом усього життя.

З біографії художника відомо, що перш ніж він зміг узятися за пензлі й фарби, йому довелося пройти фронти Великої Вітчизняної війни. У повоєнний час Сербутовському не вдалося отримати професійну мистецьку освіту – завадило, вірогідно, походження з родини «ворога народу». Ті, хто особисто знав митця, відзначають, що він дуже мало говорив, не любив коментувати свої картини². Певно, не маючи змоги повноцінно висловитися вголос через суспільні, історичні й особисті обставини, Андрій Сербутовський дуже багато й напружено думав, обмірковував усе, що бачив, переживав і відчував, – і в нього витворилася розроблена до найтонших деталей цілісна картина світу, морально-етичним підґрунтям якої були його стійкі переконання.

На виставці «Андрій Сербутовський. Роздуми» ця цілісна картина світу оприявилася, зокрема, через наявність трьох типів мотивів, які об'єднують

² Зокрема, про це згадає художник Леонід Колесніков у фільмі «Андрій Сербутовський» (ТК «Місто», режисер – Марія Бойко, 2018 р.)

різні картини художника: мотиви наскрізні, комплементарні та дзеркальні.

Найяскравіший наскрізний мотив – це мотив шляху. На полотнах «Літня пора», «Похмурий день», «До ферми взимку» зображено невеликі постаті людей, які йдуть довгою-довгою дорогою. Дорога починається перед глядачем, розкривається перед ним на всю свою широчінь, ніби запрошуючи ступити вперед і відтак усвідомити неминучу необхідність вибирати свій життєвий шлях. Дорога піднімається на крутий пагорб – у грудях бракне повітря – у житті неминуче будуть труднощі. Щоб їх подолати, треба мати силу й гідність. На картинах фігури тих, хто йде своєю дорогою, узагальнені, і глядач має змогу легко уявити себе або близьку чи знайому людину на цьому шляху.

Другий чіткий мотив – мотив росту й розбудови та пов'язаної з ними надії на краще майбутнє. На картині «Ранкова Полтава» три мами бадьоро крокують із дитячими візочками, ще одна жінка несе дитину на плечах, праворуч від них гілко розпростує свої густозелені віти молоде дерево, позаду виростає оповита ніжним ранковим серпанком багатоповерхівка, а будівельні крани засвідчують, що скоро буде ще більше нових осель. Місто, наповнене сонцем й оптимістичними сподіваннями, повноцінно росте. На картині «Скоро Полтава» місто, до якого наближається автобус, постає на горизонті в теплих променях осіннього призахідного сонця. Видніються кілька багатоповерхівок, за ними височіють будівельні крани. Картина насажена радісними передчуттями досягнення важливої точки в подорожі. Перегукуючись між собою, «Ранкова Полтава» і «Скоро Полтава» сприймаються не лише реалістично, а й метафорично: Полтава *ранкова* – бо ще тільки початок життя міста, *скоро* Полтава – тому що незабаром вона розбудується. На підтримку такої метафоричної інтерпретації можна навести той аргумент, що на обох полотнах зображено нові багатоповерхівки, в 60-х роках ХХ століття, часі написання картин, для Полтави були характерними невеликі одноповерхові будиночки. Ще й нині, у першій чверті ХХІ століття, у місті ба-

гато старих одноповерхівок. Художник побачив не лише сучасне йому місто, а й місто зросте, розбудоване, сповнене життєвого тепла й наснаги.

Виразні комплементарні мотиви Сербутовського – це мотиви, пов'язані з часом, а саме: мотиви чотирьох пір року та різних частин дня. На полотнах неодноразово фігурують усі чотири пори року,

наприклад: весна – «Березень», «Розлив на річці Снов», літо – «Літня пора», «Літня ферма», осінь – «Осінній ранок», «Осінні сутінки», зима – «Ви-

пра», «До ферми взимку». Також представлені всі ключові точки світлового дня: ранок – «Ранкова Полтава», «Ранок над Пслоом», день – «Похмурий день», вечір – «Осінні сутінки», окремо відзначено полудень – «Полудень на річці».

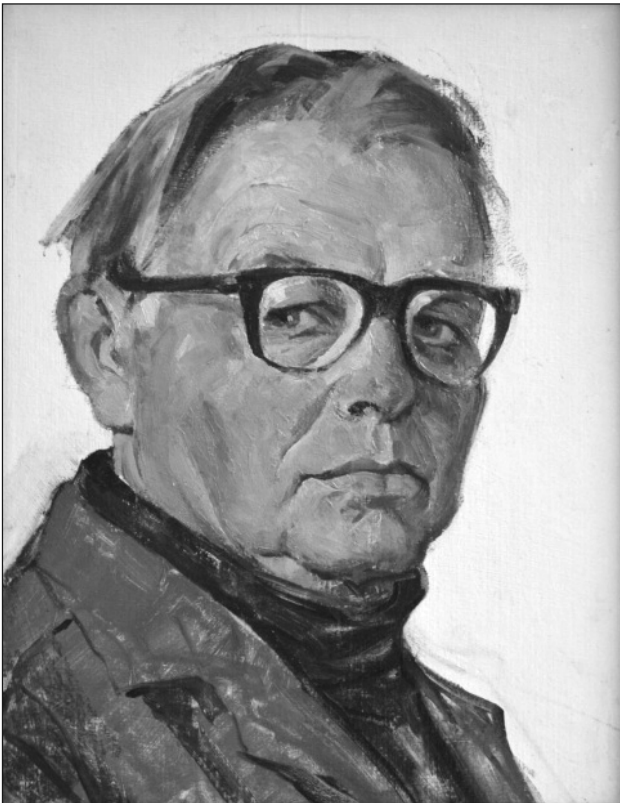
Дзеркальні мотиви постають, наприклад, на картинах «Скоро Полтава» й «На трасі». На полотні «Скоро Полтава» автобус наближається до міста, віддаляючись від точки споглядання, а на картині «На трасі» – навпаки, іде назустріч глядачеві дорогою, поруч із якою немає жодного населеного пункту. У своєму діалозі ці картини збуджують роздуми про приїзд / від'їзд, про (не)симетричність цих подій, про їхню звичність і водночас драматизм, повсякденне й символічне значення.

Примітно, що одна й та сама картина здатна вступати у значущі зв'язки з кількома іншими різними роботами, спільно з ними реалізуючи різні мотиви. Зокрема, картина «Скоро Полтава» разом із картиною «Ранкова Полтава» втілює наскрізний мотив росту, розбудови й надії, а з картиною «На трасі» – мотив приїзду / від'їзду.

Саме завдяки своїм численним глибинним смисловим зв'язкам картини Андрія Андрійовича Сербутовського надають виняткову можливість пізнати світ у його цілісності й повноті.

Коли митець собі не лестить

Роздуми перед картиною Андрія Сербутовського «Автопортрет»

Напевно, це один із найчесніших і найвідвертіших автопортретів, які будь-коли створювали художники. Полотно вражає і живописною виразністю та чіткістю, і відкрито висловленою вимогливістю до себе. Ця вимогливість насамперед суто професійного, мистецького плану й водночас плану ширшого, морально-етичного.

Андрій Сербутовський відомий своїми портретами людей праці. У мистецтвознавчих джерелах часто згадують його ранню картину (1953) – портрет теслі М. Л. Крючка – як примітну для художника щодо вибору для портретування простого трударя-майстра своєї справи. Пензель Сербутовського зафіксував обличчя багатьох добросовісних трудівників. Саме в цьому контексті – серед образів людей сумлінної праці – бачиться й автопортрет художника. Дивлячись на картину, доходиш цілком певної думки, що й сам живописець – узірець відданої праці.

У цьому автопортреті художник не лестить собі: чесно фіксує зовнішність, не додає ані краси, ані молодості, не порівнює себе з кимось із великих, не одягає жодної маски, не прибирає пози, не вдається до напускної таємничості... Погляд художника на автопортреті відкритий і правдивий, без недомовленостей і дешевих сенсацій.

Автопортрет Андрія Сербутовського добре запам'ятовується, бо є репрезентативним, ніби фото з енциклопедії. Крім цього, полотно має

другий вимір – воно уособлює митця, котрий цінує добросовісну працю над усе.

Хліб і біль

За картиною Андрія Сербутовського «Хліб»

Серед полотен А. Сербутовського є такі, що б'ють навідрізок силою втілених у них почуттів. До таких робіт належить і картина «Хліб».

Хліб, що дав назву картині, знаходиться на передньому плані. Він дуже добре вдався: високий, пухкий, із надзвичайно апетитною скоринкою, гарно пропечений, анітрохи не підгорілий – готовий давати силу життя кожному, хто скуштує хоча б кусень. Такий цей хліб життєдайний, що до нього широко посміхнулося сонце, осяяло його щедро, а сонячним променям захотілося до хліба пригорнутися, і вони, усупереч законам фізики, не сковзнули хлібом по прямій дотичній лінії, а обгорнули його, позолотивши рушники, якими його накрито.

Коло хліба сидить господиня, яка його випекла. Жінка дуже втомилася. Не тому, що сьогодні вдосвіта встала – вона виморилася від років тяжкої щоденної праці й від болю, який не стихає, якому ніколи не давала волю, тримаючи в серці немов закрученим у тугий вузол, подібний до того, яким зав'язувала, запнувшись, під підборіддям хустку. Ні при дітях, ні на людях ніколи вузла не попускала, не давала собі волю заплакати. Жодного разу не зігнула, роблячи і свою, і чоловічу роботу – мусила гарувати за чоловіка, який загинув на фронті. Відгоди, як отримала страшну звістку, його фото незмінно висить на стіні в ясно-блакитній рамі – рамі, яка має такий же колір, що й рама віконна. За шибками – реальний світ, той світ, що потребував її щоденної турботи і клопоту. А за склом, яке покриває фото, – світ її сподівань, мрій, надії, якому не судилося реалізуватися.

Усе своє трудне життя по війні жінка пекла хліб для тих, хто був поруч: для дітей, для своїх і чоловікових батьків, поки ті були живі, для онуків, які народилися один за одним, для двоюрідної сестри, яка змалку слабувала, для подруг у ланці, щоб почастивати їх під час короткої перерви. А сьогодні вона спекла хліб для нього – долею судженого, війною відібраного. Виклавши свої вдатні хлібини, свою заслужену гордість, на бабину скриню, лише тепер присіла поруч і розв'язала вузол. Вільні кінці хустки одразу м'яко лягли їй на груди. Вуста, що всі ці роки звикли бути міцно стисненими, ще не затремтіли, але вже відчували натиск болю, що йому вперше вона сповна дала волю. Жінка ще не заплакала, але її невивержені і не-виражені сльози печуть кожного, хто бачить картину.

Обережно – під високою напругою!

За картиною Андрія Сербутовського «Подруги (Солдатські вдови)»

Картина «Подруги (Солдатські вдови)» вражає глядача потужним струмом сильних почуттів.

На пагорбі в сріблясто-сивих травах сидять дві жінки. Вони тяжко трудилися все життя і зараз не знають спочинку: неподалік пасуться кілька корів, що їх жінки доглядають. Обличчя жінок немовби скам'яніли в печалі, очі не ронять сліз – і тільки руки висловлюють безмежний біль непоправної втрати, не приховуючи нічого. Одна жінка тримає за стебельце невеличку жовту квітку, в іншій на пальці блищить жовтим обручка. Ці дві маленькі жовто-променисті деталі б'ють глядача як потужний електричний струм, і не залишають жодних шансів не здригнутися, не прокинутися від байдужості.

Дві подруги вже майже прожили своє життя – про їхній поважний вік говорять не лише змарнілі обличчя, втомлена постава, неясковий одяг, прості стоптані туфлі на низьких підборах, а й волосся, сховане під хустками. Вдивляючись у картину, розумієш, що воно таке ж сиве, як і море трав довкола жінок. У цьому житті їм випало ділити на двох два тяжких горя й дуже мало радощів.

Останнім часом, як і в момент, зображений на картині, ці жінки не розмовляють – їм збайдужіла марнота слів. Вони так і не змогли насолодитися у своєму житті найжаданішими словами: нікому було їх сказати, ні від кого почути. А золота обручка й жовта квітка відчувають їх без слів...

Справді, перед цією картиною варто розмістити попередження для майбутніх глядачів: «Обережно! Висока напруга почуттів!»

Подвійне життя хмар Андрія Сербутовського

На перший погляд, хмари – як хмари: білі, якщо пливуть небом удень і не несуть дощу, сірі, коли день видався похмурий, червоно-рожево-оранжеві у відблисках ранкового чи вечірнього сонця. Вони не мають фантастично-неймовірних кольорів і загалом цілком узгоджуються з основним сюжетом на картині – сюжетом, який легко прочитується в термінах реалізму. «Ферма» відповідає уявленням про ферму, з колгоспницями і стадом великої рогатої худоби, «Вечір в степу» схожий на багатьох вечорів, що за природним плином часу спадають на поживку степову рослинність, «Лиман» синіє своїм плесом, а десь за смугою землі вгадується море – одвічний супутник і напувальник лиману.

Водночас варто трохи затримати зір, споглянути хмари трішки довше, і враз їхні форми стають промовистими.

Над фермою хмара, що ліворуч у небі, дуже нагадує лелеку, який тримає у дзьобі сповиток із немовлям. Кому ж то він принесе дитинку: чи жінці, що стоїть осторонь від гурту, чи комусь із чотирьох дівчат, які зібралися вкупі праворуч? Мабуть-таки, саме тій одній – несподівано. Вона і заміж не збиралася, як на сільську думку, вже давно була старою дівкою, женихів хоч би трохи підходящих навіть близько на прикметі не означалося, аж тут перевели до них з іншого колгоспу агронома, чоловіка не молодого, проте й досі парубка. Весілля зіграли так швидко, що ніхто і второпати нічого не встиг, затим він і вона – до роботи, він з ранку до ночі в полі, вона – то на фермі, то на пасовиську, здибуються в хаті ненадовго, бува, що й розминаються, коли надходить гаряча пора. «Ой, людоньки-людоньки, жалко тої аргономші. Заміж вийшла-таки, та що то за сім'я без дитинки», – гомонять старі жінки, зібравшись коло столяревого двору під черешнею (у нього, звісно, лавка найзручніша на всю вулицю). Та лелека на жодні теревені не зважає, свою справу знає й відає краще за всіх, кому дитячко слід віддати. Поки цей лелека із чималим згортком летить, від гурту дівчат відділяється одна. Вона піднімає обличчя до хмар у небі. Її три товаришки продовжують про щось весело перемовлятися, а вона припинила, засмутилася, бо її лелека

щойно проминув повз неї, он уже ген віддалік махає крилами, прямує геть – їй птах лише показався, не приніс маленьке щастя у дзьобі, а коли ж то їй дитиночки чекати...

У степу ввечері полетіла понад кінським щавлем та будяками стара відьма: ніс довгий, профіль гострий; руки в широких рукавах немов хочуть загребти до себе все від краю виднокола до краю; волосся розпатлане, скуйовджене. Дев'яносто літ не чепурилася, аж тут захотілося гарно прибратися, то й вимайнула до степу: дай, думає гострим листком будяка косу розчешу, а будяк не дається, відьму лякає, відганяє геть...

Понад лиманом округлі, заяснілі ультрамарином, жовтим та оранжевим, хмари вже зовсім і не хмари, а дорогоцінні камінці, що їх тисячами років шліфувало море, а потім морський цар, задоволений їхньою роботою, поскладав собі у скриню, та й там сховав. Істинний скнара – ані дочкам на придане не віддавав, ані підданам на втіху споглядати не дозволяв. Та одного дня молода й завзята хвиля зірвала печальну печать, відкрила скриню, вихопила жменю різнокольорових камінців, винесла їх на поверхню й закинула аж у небо – нехай усі на радість милуються...

Отак і живуть хмари на полотнах Андрія Сербутовського подвійним життям: очевидним, очікуваним у повсякденні, та прихованим, пов'язаним із легендою і казкою.

Зустріч у садку

За картиную Андрія Сербутовського «В садку»

Завесніло. Небо вияснилося світле-світле. Воно наповнює своєю блакиттю щораз довші весняні дні, щоб деревам стало часу розквітнути, а людям – переробити роботу в садку.

Дві дбайливі господині-сусідки вже все поприбирали на своїх обійстях. Щоб трохи перепочити, зійшлися на межі, гомонять.

По обидва боки межі рясно біліють квітучі дерева. Неподалік курка заклопотано видзьобує щось зі свіжоскопаної землі, трохи віддалік хатки вбирають щедре і щире весняне світло й тепло.

На перший погляд, це побутова сценка із життя. Мить традиційного селянського веснування.

Однак одного погляду на картину «В садку» не достатньо. Полотно вабить до себе, кличе здивуватися ще.

Другий, довший погляд. Молодша жінка одягнута в яскраво-зелене плаття, кольором подібне до зелені дерева, яке буйно розпустилося ліворуч за хатою, і до трави, котра пробивається на межі. Старша жінка, яка спирається на ціпок, має темно-коричневе вбрання. Жінки стоять одна навпроти одної, немов це зустрілися погомоніти весна й осінь, молодість і старість, розквіт життя і його

зв'язання. Від цієї розмови віє спокоєм і мудрістю. Хустки в обох жінок однакові – білі-білі, як чистий цвіт квітучих дерев: зустріч жінок утілює (проти)стояння протилежностей, яке відбувається за законами світобудови.

Коли картина після неспішного споглядання відкриває цей свій глибший смисл, укотре дивуєшся майстерності Андрія Сербутовського, який зумів невимушено поєднати правдивість і достовірність репрезентації побуту з глибоким символізмом зображеного.

Сміх піску

За картиную Андрія Сербутовського «На будівництві Кременчуцької ГЕС»

Масштаб та розмах будівництва Кременчуцької ГЕС вражають. Грандіозні плани, колосальні перетворення довкілля, велетенські обсяги роботи. А також чималі проблеми для людей, пов'язаних із будівництвом. Он виконроб і бригадир першої бригади земснарядників гаряче сперечаються: намітилося від-

ставання від графіка, а план будівництва обов'язково треба не просто виконати, а перевиконати – як надгогнати, як більшої ефективності добитися?! Розмова гаряча, слова плавляться не від жару сонця, а від палу суперечки. До розпашілих чоловіків прямує молоденька секретарка в ніжно-рожевій блузці: на-

дійшла термінова телефонограма з обкому партії, начальник будівництва покректав над нею й розпорядився призначити виконроба у виконавці. Секретарка просувається важко, бо в нові лаковані туфлі на підборах понабиралося піску і він добряче муляє. Груди під ніжно-рожевою блузкою надимаються, дівчина ледь стримує зітхання: вона закохана щемливо, довірливо і – безнадійно, бо обранець її серця, якого вона зустріла тут, на будівництві Кременчуцької ГЕС, головний інженер – одружений.

Однак ніщо з цього – ні план будівництва, ані загроза його зриву, ні охриплий від крику голос і розпач виконроба, ані колосальна втома й обґрунтоване обурення бригадира, ні зміст телефонограми від вищого партійного керівництва, ані розпорядження начальника, ні пошкрябані нові лаковані туфлі, ані не помічена головним інженером, хоч була одягнута спеціально для нього придбана в перекупок за цілу зарплату рожева блузка, ні неприродно велике водосховище, ані удари земснарядів – ніщо з цього не обходить пісок. Йому байдуже до того, що на будівництві Кременчуцької ГЕС про нього думають, у які плани його включають, як його сприймають, чого від нього очікують, як на нього лаються. Він мав би сипатися з розкритого ковша вниз, однак здіймається вгору великою хмарою.

«Ха-ха-ха», – сміється пісок і від того сміху надовго зависає в повітрі. «Усе минеться, усе перетреться. Хто думає, що він великий, хто страждає, що він нещасний, – усе зрештою зміниться, усе розсиплеться й забудеться; усе переточиться на порох чи на протилежний бік пересиплеться. І гігантське, і драматичне – марнота марнот. Варто потрапити мені однією своєю піщинкою в око, і вся увага зразу на ній зосередиться. А що вже казати, як я всією своєю масою надумаю посунути. От зараз накрию когось із цих трьох – що вони робитимуть? А втім, навіщо це мені?» Усі будівельні й колобудівельні потуги й проблеми, пісківі, з його плас-тами мільйонів років, просто смішні. І пісок вибухає таким гучним сміхом, що виконроб і бригадир стурбовано дивляться на земснаряд, у секретарки, яка вже майже дісталася до них, вилітає з рук папірець із телефонограмою, а луна докочується аж до другого берега широченного водосховища. Там відлунений сміх теж глузливо зависає над трудовими подвигами, особистими переживаннями й настирливим утрочанням техніки. Сміх завжди мав велику силу, і мільйонорічний пісок це добре знає.

Висота і глибина як синоніми

За картиною Андрія Сербутовського «Ранок над Пслом»

Річку, густо огорнену ранковим туманом, ти бачиш згори. І дерева на березі та на острівцях також. І навіть двох лелек, що летять поруч одна одної. Дух перехоплює від такої висоти. Стрибнути вниз не наважишся. Не дай, Боже, впасти.

Там, унизу, не просто туман. Там заплубочилися рештки ночі. Ба, то сам руйнівний хаос просочився у злагоджений, упорядкований світ крізь тріщину поміж цьогосвіттям і потойбіччям, проповз крізь розколину, що утворилася в цілковитій темряві безмісячної ночі. Упадеш туди – пропадеш назавжди, без сліду згинеш.

Однак як зірвешся, усе ж маєш надію на порятунок – дерево, віти якого нагадують золоті весла. Сподівайся, що вхопишся. Тільки таким веслом від смерті й вигребеш. Тільки з таким веслом пропливеш за рікою углиб світу і причастишся тайнств життя.

Гуси: архетип

Пам'ятаєте, Івасика-Телесика порятувало від страшної відьми гусенятко. Узяло собі на крилечко та й перенесло до мами й татка. Скільки ж то радості було батькам, коли вони побачили свою дитиночку!

Скінчилася казочка щасливо, то й добре. Проте в цікавих виникає питання: хто випасав оті гуси, що пролітали повз Івасика-Телесика? Скажете, вони

були дикі. Припустимо, однак як тоді ці птахи зрозуміли людську мову? Ні, то були птахи, людиною доглянуті, до людського слова привчені.

– *Завертайте! Завертайте!* – *зукає до гусей малий пастушок. Біжить щодуху, щоб неслухняних зайняти, бо йдуть прямісінько до краю кар'єру, це три кроки й посиплються в урвисько.*

– *Завертайте ж! Ой, завертайте!*
Ледве устиг зайняти.

Однак це треба благополучно проминути обійстя дядька Степана. Там ям немає, та норів у дядька крутий, може без попередження по заброді з рушниці вистрелити. Сусідського селянина колись так забив. А цих гусей, мов на біду, так до дядька Степана під тин і тягне.

Затим уздовж дороги. Тут небезпеки виникають рідше, проте все одно слід пильнувати. Чи приблудний голодний собака несподівано вискочить, чи хтось неухважний із проїжджих гуску задавить.

Нарешті луки. Трави, небо, річка. Простору – широчінь широка. Розгорнути все полотно, що жінки в селі наткали, – і то не вистачить цей безкрай застелити. Пасуться гуси. А малий оперся на ціпок, дивиться в далину. Задумався.

І як ото зелене зупиняється синім, а синє межує з бузковим? Гарно так кольори уляглися, неначе змовилися. А хмари плывуть у височині, мов гігантські пір'їни. Певно, якийсь птах велетенський їх зронив, понад луками пролітаючи...

– *Вертайте додому! Додому вертайте!* – жене назад пастушок гуси. За день зголоднів і на сонці зморився. Але гуси трохи погладили, а він ледь помітно підріс і ще набрався від трав, річки й неба того дива, що снитиметься вночі оповіддю-чудасією.

Зима, страшенна темрява й холоднеча. А біла гуска знесла золоте яйце, висиділа його, і з-під шкаралупи проклонулося сонце, піднялося у високість, освітило гори й доли, розтопило льоди й сніги, виплекало буйні зела й барвисті квіти...

Інишим разом прилетить у сни ціла зграя гусей. Гелготатимуть щось голосно. Піднімуть на крила, пронесуть над селом, покажуть згори, як красиво в'юниться вулиця, ніби святкова дівоча стрічка...

Виросте з того пастушка художник і на схилі літ розповідатиме онукові казки, бавлячи малого після роботи. «Ось-ось перегризе відьма дерево». – «Ой!» – уболіває малюк за Телесика, притискається міцно до діда, увесь зіщулюється. Невже схопить зла бабега хлоп'ятко?! Невже з'їсть дитину? Однак учасно прилітають вони, гуси, доглянуті дідом – випасені на луках і майстерно виписані на полотні, птахи сонця, уяви, розуміння, духовної чистоти й відродження. Безумовно, вони врятовують хлопчика від загибелі.

– Діду, – з полегшенням зітхає онук наприкінці казки, – а мене б ті гуси подужали піднести?

– А на яке це дерево ти задумав вилізти? – проникливим оком дивиться на свого любого розбишаку дід.

– Та, – мнеться хлопчик. – Якщо Івасик видряпався на високу тополю, то і я зможу, – нарешті наважується зізнатися.

Назавтра дід відкладе свої пензлі й потайки пильнуватиме за бешкетником, щоб за необхідності кинутися йому на допомогу.

А сьогодні вночі онукові теж снитимуться гуси. Нашадки тих, що прилітали колись у дідові сни. Птахи мчатимуть хлопчика у дзвінкому просторі від зірок до зірок, і дарма що ще малий, він збагне, що відбулася посьвята. Віднині він причетний до того таємного знання, завдяки якому в людському житті поєднуються буденне й величне, побутове й урочисте, скороминуче й незмінно повторюване, повсякденне й міфологічне.

Треті півні

За картиною Андрія Сербутівського «Треті півні»

Можна, можна і ми з вами?! Будь ласка! Будь ласочка! Ми вам не завадимо, ми тихенько-тихесенько

цвірінькаємо – а ви ж легко перекрикуєте радіо, ви ж голосніші за гучномовець. Нам так хочеться, так жа-

дається, як ви, сонце прозвістити, – просяться в півнів на тину горобчики.

Старші півні слухають це цвірінкання незво-рушно, мовби й не чують, а молоді ледве не битися за право першого голосу збираються. Горобці знову:

– І ми хочемо темряву та всяку напасть геть про-гнати! Пустіть і нас разом із вами подати голос!

Тепер уже й старші півні занервували. Лише найстаріший, пером золотий, сидить сумирно.

Горобці не вгавають:

– Ми з вами, ми з вами співатимемо! Дозвольте нам, дозвольте!

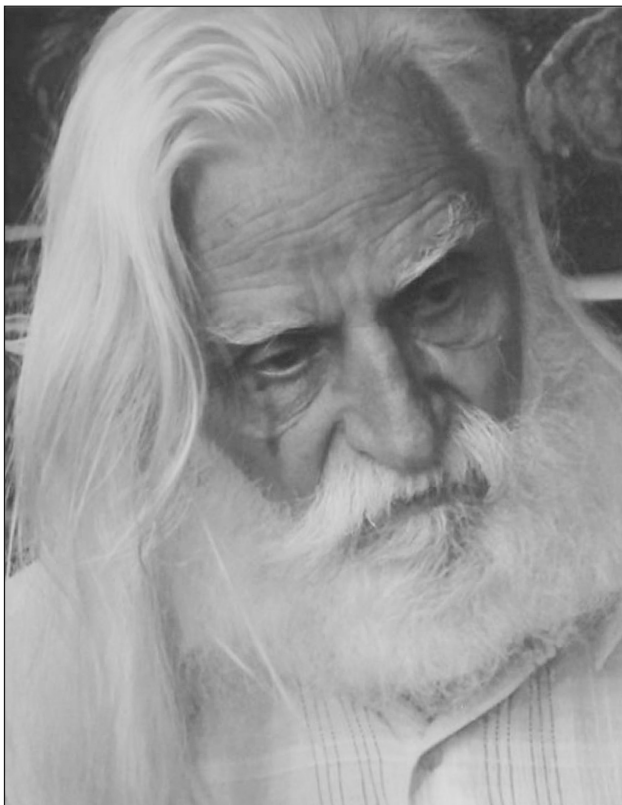
Гнівно зиркають у їхній бік півні. Настовбурчу-ють пір'я. Що ж це буде? Ще, чого доброго, розпоч-нуть бійку й час співати пропустять. Чи не відьомські це, бува, витівки? Чи не сили п'їтьми обморочити півнів хочуть? Кому, як не відьмам, ця досвітня чуба-нина була б на руку?

Аж тут золотоперий ватаг піднявся й закукури-кав, та так дзвінко й голосно, що всі до глибин свого ества стрепенулися.

Хто чекав – дочекався, хто щось нечисте задумував – прорахувався, хто прокинувся – перехрес-тився й Богові за ще один день подякував.

Григорій Титаренко

АКСАКАЛ ПОЛТАВСЬКОГО ЦЕХУ ХУДОЖНИКІВ: ВИСТАВКА-СПОМИН ПРО МАЙСТРА

Саме аксакалом або ще, через біблійну зовніш-ність, Саваофом жартома в нашому колі нази-вали старішину полтавського мистецького цеху художника Віктора Олександровича Трохимця-Мілютіна. На жаль, 26 лютого минув рік, як наш бага-толітній приятель відійшов до іншого світу.

18 січня цього року Віктор Олександрович мав би святкувати свій 86 день народження.

19 січня 2019 року в полтавській «Мистецькій крамниці» зібралися шанувальники творчості митця, його приятелі та друзі. На виставку привезли роботи художника із приватних колекцій Києва, Полтави й інших міст, а 19 лютого в художньому салоні міста Полтави була відкрита посмертна виставка митця.

На її відкритті пригадалося багато цікавого, що мало місце впродовж довголітнього нашого спілку-вання з художником.

Ми приятелювали з Віктором Олександрови-чем більше сорока років. Якось у 1970-х я зайшов до полтавського художнього салону в надії придбати багет для однієї старої роботи. У радянські часи, коли все було дефіцитом, на мене глянули, як на дивака. Та несподівано до приміщення зайшов імпозантний добродій із красивою борідкою. Зразу було зрозуміло, що це художник, а директор магазину сказала, що можна в цього чоловіка запитати про багет для картини. Нас познайомили, а через пару днів у при-значений час ми знову зустрілися в майстерні Тро-химця-Мілютіна, яка знаходилася тоді на вулиці Радянській (нині Монастирська). Після того несподі-вано, може десь через рік, ми вкотре побачилися на дні народження в нашого спільного товариша, а далі так склалося, що ці зустрічі стали регулярними.

Пам'ятаю, як одного погожого літнього дня ми випадково перетнулися в центрі міста, стали прогулю-ватися Полтавою, а мій приятель пригадував далекі часи, коли працював головним художником Полтави, і по ходу, як справжній екскурсовод, розповідав мені численні історії, пов'язані з об'єктами, мимо яких ми проходили. Тоді я вперше почув оповідання про те, як під час війни один невірноважений есесівець вистрі-

